

Videofilm om de västskånska vattendragens historia, föroreningsproblem naturvärden och framtid

Filmen kostar 160 kr

Beställs från kommittén via E-mail:olle.nordell@landskrona.se

Videofilmen om de västskånska vattendragen består av en allmän del som är gemensam för alla vattendrag i västra Skåne och en avslutande del som är speciell för varje vattendrag. De vattendrag som behandlas är Råån, Saxån-Braån, Kävlingeån, Höje å och Segeå. Videon är rik på flygscener och undervattensmiljöer. Filmerna har producerats av Michael Palmgren på Made in Video AB i Lund och är ca 25 minuter långa.

Beskrivning av filmens innehåll

Filmen inleds med att berätta att de västskånska vattendragen har genomgått stora förändringar de senaste 200 åren. Förändringarna medför problem för vattendragen och havet.

Filmens gemensamma del beskriver bl a föroreningsbelastningen (främst kväve och fosfor) på vattendragen och havet. Den omfattande landskapsomvandlingen som påbörjades i slutet av 1700-talet med uppodling av åkermark, utdikning och torrläggning av våtmarker har kraftigt försämrat åarnas förmåga till självrening. Påverkan av föroreningar från industrier, vattentoaletter och åkermark har varit betydande på många håll. För att komma tillrätta med problemen i vattendragen och havet har reningsverk anlagts. Vidare har nationella och internationella beslut om ytterligare åtgärder fattats. Undersökningar i de västskånska åarna visar dock att åtgärderna inte gett tillräckligt bra resultat utan ytterligare ansträngningar behöver göras. Filmen avslutas med en del som är speciell för varje vattendrag. Där berättas om vattendragets särdrag och vad som görs för att minska föroreningsbelastningen och öka naturvärdena. Exempel på anläggande av skydds-zoner, våtmarker och dammar visas.

Larmrapporter från havet

Orsakerna till de larmrapporter om algblomning, syrebrist och döda bottnar i havet beror på för stora mängder näringsämnen (kväve och fosfor) rinner ut till våra kustvatten. Filmen visar hur det kan se ut när havsbottnarna är döda. Vattendragen i västra Skåne står idag för en stor del av den kvävebelastning som når Öresund. 80 – 90% av kvävet i åarna kommer i sin tur från jordbruksmarken som omger dem. Kvävehalterna i åmynningarna kan var mer än 8 gånger högre än vad som är normalt. Orsakerna till problem är både historiska och nutida.

Skiftet av byarna - torrläggningsepoken

I början av 1800-talet inleddes en intensiv uppodlingsepok där ny mark togs i anspråk för att mätta den växande befolkningen. När skiftet genomfördes samlades små åkertegar ihop till större enheter en stors-

kalig omvandling landskapet inleddes. Den nya åkermarken tillkom ofta på bekostnad av ängs- och våtmarker. Stora ytor torrlades genom utdikning och många åkrar täckdikas för att åkrarna skulle torka upp snabbare om våren och bli odlingsbara. Staten anställde speciella lantbruksingenjörer som arbetade med större dikningsföretag.

Näringsämnesbristen

Den nya åkerarealen behövde gödningsämnen och under 1800-talet experimenterades det med olika sätt att öka skördarna genom att berika åkrarna med näringsämnen. Bl a användes kalkhaltig lera – så kallad märgel som en metod att öka skördarna, ett annat sätt var att leda in näringsrikt åvatten över ängsmarkerna och i kustnära områden användes tång som gödningsmedel. Konstgödsel började tillverkas i slutet av århundradet.

Rationaliseringen av jordbruket

Efter första världskriget började motordrivna maskiner att användas och allt större arealer dränerades effektivt och odlades upp. Efter andra världskriget tog urbaniseringen fart och människor flyttade in till städerna. Detta ställde ännu högre krav på jordbrukets effektivitet och bönderna använde allt mer av det billiga handelsgödseln. Bekämpningsmedlen gjorde också sitt intåg och ökade skördarna än mer. Det medförde också en förgiftning av åkerlandskapets fåglar. Rationaliseringen av jordbruket genom bekämpningsmedel, handelsgödsel och effektiv dränering har ökat skördarna men också läckaget av näringsämnen från land till vatten.

Direktutsläpp i vattendragen

När städerna blev större och vattentoaletten blev modern belastades många vattendrag mycket hårt av föroreningar. Även industrins avlopp leddes ofta direkt ut i vattendragen utan rening. Bättre blev det i början av 1970-talet då man byggde nya reningsverk och förbättrade de gamla.

Det intensiva jordbruket

Dagens jordbruk präglas av effektivitet och intensitet. Jorden brukas i allmänhet ända fram till vattendragen. Det medför att vattendragen lätt kan förorenas av gödsel och bekämpningsmedel. Fosfor kan följa med ut i vattendragen vid kraftiga regn. Kvävet som lätt rör sig i jorden följer med dräneringsvattnet från åkrarnas täck-dikningsrör ut i vattendragen. Ibland liknar man de raka och djupa diken som finns i åkermarkerna vid motorvägar för kväve och fosfor. När årarnas naturligt slingrande förlopp har rätats ut och våtmarkerna torr-lagts har vattnets i vattendraget förkortats och den naturliga självreningen hinner inte med. På några få platser i Skåne kan vi dock fortfarande se hur landskapet tedde sig innan landskapet började dikas ut. Då var landskapet fullt av slingrande åar och våtmarker.

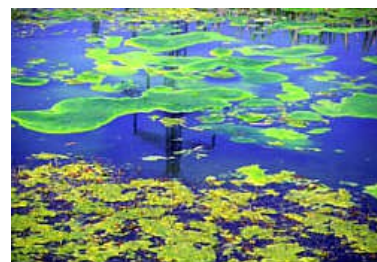
Vattnet rinner snabbt förbi

Utdikningen av landskapet har inte bara inneburit att vattendragen och havet belastas med mer kväve och fosfor utan att vattenhushållningen försämrats. Det effektivt dränerade landskapet utan våtmarker, slingrande åar och vatten-samlingar förmår inte hålla kvar vinterns nederbörd under någon längre tid utan rinner snabbt ut i havet. När sommaren kommer finns inte mycket vatten kvar. Vattenuttagen till bevattning minskar ytterligare vattentillgången i åarna, vilket innebär mycket ansträngda förhållanden för fisk och andra vattenlevande djur.

Landskapomvandlingarna har även inneburit att många livsmiljöer för djur och växter har försvunnit. Ett välkänt exempel är storken som slutade och häcka i Skåne på 1950-talet.

Åtgärder kring vattendragen

Problemen i vattendragen och havet väckt stor uppmärksamhet och det har fattats beslut om att minska belastningen av kväve och fosfor på havet mellan 1985 och 1995. Utsläppen från reningsverk, enskilda avlopp och industrier har minskat. I jordbruket har flera åtgärder genomförts som till exempel att stifta lagar som reglerar antalet djur

per yta, hur stallgödslen skall hanteras, som anger hur mycket mark som kan ta upp näring under vintern det skall finnas. Trots de ambitiösa åtgärderna har det inte gett så bra resultat i våra västskånska vattendrag. Vi kan inte se någon tydlig minskning av kvävehalterna i vattendragen. Det betyder att kraftfullare åtgärder måste genomföras och mycket arbete återstår.

Mest för pengarna

I våra västskånska vattendrag finns de högsta halterna av kväve och fosfor i landet. Det betyder att det är här som behoven av åtgärder är som störst och kan ge mest för pengarna.

Här sker en övergång till den speciella delen där förhållandena i de olika åarna, Råån, Saxån-Braån, Kävlingeån, Höje å och Segeån beskrivs.

Beskrivning av avrinningsområdets allmänna karaktär och var vattendraget flyter fram. Det beskrivs hur mycket av vattendraget som lagts i rör och försvunnit ner under jord. Andelen jordbruksmark och om det finns några sjöar nämns. Vidare redogörs för hur stor föroreningsbelastningen är och hur mycket som når havet. I några filmer görs en historisk tillbakablick på för att ge en uppfattning om hur omfattande förändringarna är. Filmen visar sekvenser från både fina naturområden och mindre attraktiva partier av vattendraget. De olika vattendragsorganisationernas aktiviteter i vattendraget beskrivs som t ex kontroll av vattenkvaliteten genom mätningar av kemiska parametrar och andra undersökningar. Förändringar i vattendragets tillstånd beskrivs – har det blivit bättre? Hur är det med bekämpningsmedel och annan påverkan.

Vad kan vi göra för att förbättra tillståndet? Filmen visar några exempel på åtgärder som har utförts i vattendraget. Bland dessa kan anläggande av dammar och skyddszoner längs vattendragen nämnas. Dammarna reducerar kvävebelastningen genom att på biologisk och kemisk väg minska kväve- och fosforbelastningen på vattendraget.

Skyddszoner minskar fosforbelastningen och förorening av bekämpningsmedel genom att det finns en odlings-fri zon mellan åkern och vattendragen. Dessa åtgärder betyder också mycket för att öka livsrummet för växter och djur. Det har också genomförts åtgärder ger oss själva tillfälle till att komma ut i naturen och njuta av de fina miljöer som både finns och kan skapas i vår jordbruksbygd.

Filmen avslutas med en tillbakablick över vad vi har sett och konstaterar att nu när 2000 talet närmar sig har den negativa trenden börjat vändas. Genom att skapa skyddszoner, dammar och våtmarker ökar vi den biologiska mångfalden, får nya naturområden och bidrar till att minska belastningen på i vattendragen och Öresund. Filmen har visat på några av alla de möjligheter som finns för att vi tillsammans skall återfå rena vattendrag, och en rik natur där det finns plats för djur, människor och växter.

Olle Nordell
ekolog